

INHOUD

TABLE DES MATIÈRES

Voorwoord	
Jean-Luc DEHAENE.....	v
Avant-propos	
Jean-Luc DEHAENE.....	vii
De auteurs Les auteurs	xiii
Introduction	
Pierre-Paul MAETER.....	1
Inleiding	
Pierre-Paul MAETER.....	3
Probleemstelling	
Wilfried RAUWS	5
Position du problème	
Wilfried RAUWS	9
Considérations générales	
Joëlle MILQUET	11
Algemene beschouwingen	
Joëlle MILQUET	15
Sociale en economische grondrechten in de Belgische Grondwet. Wordings- geschiedenis van artikel 23: het Akkoord van “Le Ry d’Ave” Rochefort	
Maxime STROOBANT	19
I. Inleiding	19
II. Totstandkoming van het grondwetsvoorstel van 19 december 1988 ...	25
III. De knelpunten	37

IV.	De materiële sociale en economische grondrechten	49
V.	Besluit	55
	Geraadpleegde werken	56

Artikel 23 van de Grondwet in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof

Marc BOSSUYT	59
--------------------	----

I.	De bevoegdheid van het Grondwettelijk Hof t.a.v. sociale, economische en culturele grondrechten.	59
II.	Een opdracht voor de verschillende wetgevers, die evenwel geen delegatie aan de uitvoerende macht verhindert	60
III.	Het recht van ‘ieder’ op een menswaardig leven	61
IV.	De standstill-verplichting	62
V.	De “overeenkomstige plichten”	65
VI.	Sociaaleconomische grondrechten zijn niet absoluut	66
	Besluit	67

L’article 23 de la Constitution, à travers la jurisprudence des cours et tribunaux (1994-2008) : un droit en arrière-fond ou l’ultime recours du juge ?

Henri FUNCK	69
-------------------	----

Introduction	69	
I.	La non reconnaissance d’un droit subjectif par les cours et tribunaux .	73
II.	La reconnaissance d’un droit subjectif par les cours et tribunaux	76
	A. Droit au travail	77
	B. Droit à l’information et à la consultation des travailleurs et droit à la négociation	78
	C. Droit à un logement décent	79
	D. Droit à la protection de la santé et d’un environnement sain ...	89
	E. Droit à l’aide sociale	92
	F. Règlement collectif de dettes	97
III.	La reconnaissance par la Cour de cassation	98
IV.	Un droit non absolu	99
V.	L’obligation de <i>stand still</i>	105
VI.	L’incidence de l’article 23 en matière de procédure	106
	A. Recevabilité de l’action – intérêt à agir	106
	B. Compétence du juge des référés	108
	C. Divers	109
Conclusion	110	

Artikel 23 van de Grondwet en de rechtspraak van de Raad van State	
Brecht STEEN	113
I. Inleiding	113
II. De rechtspraak en adviespraktijk van de Raad van State over artikel 23 van de Grondwet: algemene beschouwingen	114
III. De afdwingbaarheid van artikel 23 GW.: geen directe werking, standstilleffect of toch iets meer?	116
A. Tot aan het arrest-Coomans: drie visies	117
B. Het arrest nr. 187.998, 17 november 2008, uitgesproken in algemene vergadering (arrest-Coomans)	127
IV. Het legaliteitsbeginsel van artikel 23 Gw.	132
V. Nog enkele toemaatjes	136
A. Bevoegdheidsrechtelijke draagwijdte?	136
B. Verhouding met de internationale bepalingen m.b.t. de sociaaleconomische grondrechten	137
VI. Poging tot conclusie	137
Twintig jaar sociale grondrechten in de Grondwet. Overzicht van de doctrine	
Gunter MAES	139
I. Inleiding	139
II. Totstandkoming en onthaal	140
A. Historische groei en elementen in het debat	140
B. Totstandkoming van artikel 23 Grondwet	143
C. Juridische vragen bij een nieuwe grondwetsbepaling	143
III. De directe werking van artikel 23 Gw.	147
A. Directe werking in België – Basisbeginselen	147
B. En toch is er directe werking	149
IV. Standstillwerking van artikel 23 Gw.	150
A. Rechtvaardiging en inhoud van het beginsel	150
B. Begrenzing van het beginsel	152
V. Afweerrecht in de school van de <i>klassieke</i> grondrechten	154
A. Algemeen	154
B. Grondwetconforme interpretatie	155
C. Oriënterende werking	155
VI. Directe werking in het objectief contentieux	157
VII. Horizontale werking	157
VIII. Menselijke waardigheid. Artikel 23 lid 1 als matrixgrondrecht	158
IX. Besluit	160

La portée juridique du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels

Eric DAVID	163
I. Le PDESC énonce des obligations concrètes à charge des États.....	164
A. Des obligations de moyen	164
B. Des obligations progressives et limitées aux ressources de l'État	165
II. Le PDESC énonce des droits <i>self-executing</i>	166
Conclusion.....	168

Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak

Christian DENEVE.....	171
I. Algemeen	171
II. Commentaar bij artikel 23 Gw.....	182
III. Beschouwingen over de belangrijkste sociale rechten, vervat in artikel 23	184
A. Recht op arbeid en vrijheid van arbeid	184
B. Syndicale vrijheid en recht op collectieve onderhandelingen ..	188
C. Sociale zekerheid	192
IV. Conclusies.....	194
V. Bibliografie.....	194

Sociaaleconomische grondrechten en het perspectief van de IAO

Rudi DELARUE.....	197
-------------------	-----

Algemeen besluit

Maxime STROOBANT	201
------------------------	-----

Conclusion générale

Maxime STROOBANT	207
------------------------	-----